

Rozdział 11

Odpowiedzialność jednostki w prawie międzynarodowym

I. Wprowadzenie

§ 1. Odpowiedzialność jednostek za określone czyny w świetle prawa międzynarodowego jest przejawem ograniczonej podmiotowości prawnomiędzynarodowej jednostek (obok ochrony praw człowieka). Odpowiedzialność ta obejmuje tzw. przestępstwa prawa narodów – *delicta iuris gentium* – m. in. piractwo na morzu pełnym, handel niewolnikami, narkotykami, ludobójstwo (por. art. 42 Konstytucji RP). Nie ma jednolitej regulacji, swoistego kodeksu karnego.

§ 2. **Źródła.** Konwencje międzynarodowe przewidujące karanie jednostek za naruszenia prawa międzynarodowego:

1. Konwencja Genewska z 1949 r. O traktowaniu jeńców wojennych – upoważnia państwo wojujące do karania członków sił zbrojnych obcego państwa, jeśli naruszyli postanowienia Konwencji, ale zobowiązuje państwa i do karania za naruszenia członków własnych sił zbrojnych
2. Konwencja z 1948 roku o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa – osoby za nie odpowiedzialne będą karane bez względu na to czy pełnią, pełniły publiczne funkcje, są członkami organów konstytucyjnych czy osobami prywatnymi; sążeni – przez państwo na terytorium którego dopuszczali się czynów wskazanych w Konwencji albo przez Trybunał specjalnie do tego powołany
3. Konwencje dotyczące odpowiedzialności za akty terrorystyczne: tokijska, montrealaska, haska i inne
4. Ochrona materiałów nuklearnych
5. Obrót publikacjami obscenicznymi – konwencja genewska z 1923 roku
6. Ochrona dóbr kultury w czasie wojny – haska z 1953

§ 3. Podkreślić należy, iż co do zasady **jednostka nie ponosi odpowiedzialności za czyny popełnione przez nią w wykonaniu funkcji państwowych**, w takim przypadku odpowiada państwo, któremu można przypisać działanie jednostki. Może mieć jednak miejsce bezpośrednia odpowiedzialność jednostki na podstawie prawa międzynarodowego za określone zbrodnie.

§ 4. Pierwsze trybunały międzynarodowe sprawujące jurysdykcję w stosunku do jednostek:

1/ Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze

Po II wojnie hitlerowscy zbrodniarze byli sążeni w krajach w których dopuszczali się zbrodni według prawa krajowego, ale dla *'głównych przestępców, których czynów nie dało się dokładnie umiejscowić'*, utworzono specjalny trybunał, przed którym odpowiadali też sprawcy kierowniczy, podżegacze pomocnicy. Podstawą

odpowiedzialności było Porozumienie londyńskie w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej z 8 sierpnia 1945, któremu towarzyszyła Karta Norymberska – statut Międzynarodowego Trybunału Wojskowego. Statut określił zbrodnie, które podlegały kognicji Trybunału – zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciw ludzkości.

2/ Trybunał Tokijski

Został powołany na podstawie Proklamacji Gen. McArthur'a dla osądzenia japońskich zbrodniarzy wojennych. Zakres przedmiotowy jurysdykcji był analogiczny do zakresu jurysdykcji Trybunału Norymberskiego.

§ 4. Dziś jurysdykcję karną nad jednostkami **na podstawie prawa międzynarodowego** sprawują Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii; Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy oraz Międzynarodowy Trybunał Karny.

1/ Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii

Powstanie Trybunału. W 1992 roku Komisja Praw Człowieka ONZ potępiła czystki etniczne w Bośni i Hercegowinie, zaś Rada Bezpieczeństwa wezwała państwa i organizacje humanitarne do przekazywania informacji nt. zbrodni, powołała również Komisję ekspertów do badania i analizowania tych informacji. Komisja stwierdziła, że w b. Jugosławii dochodzi do poważnych naruszeń prawa humanitarnego – masowe morderstwa, gwałty, czystki etniczne, niszczenie dobytku, obiektów kulturalnych i religijnych; Komisja zaproponowała utworzenie Trybunału dla osądzenia tych czynów. Rezolucją nr 808 z 1993 Rada Bezpieczeństwa na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych powołała Trybunał Międzynarodowy dla osądzenia osób odpowiedzialnych za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnione na terytorium b. Jugosławii od 1991 roku. Rada Bezpieczeństwa wskazała, że naruszenia, które miały miejsce, stanowią zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, a Rada ma w takich sytuacjach kompetencje do podjęcia wszelkich środków, jakie uzna za stosowne.

Jurysdykcja MTK dla b. Jugosławii. Trybunał ma **pierwszeństwo przed sądami krajowymi**, na jego żądanie sąd krajowy powinien przekazać mu sprawę. Orzekając, Trybunał nie może skazać na karę śmierci.

a/ Jurysdykcja personalna: indywidualna odpowiedzialność karna osób które zaplanowały, podzęgały, wydały rozkaz, pomogły, współuczestniczyły w jakikolwiek sposób w dokonywaniu określonych w statucie przestępstw **niezależnie od tego**, czy są funkcjonariuszami, czy działały na rozkaz, czy działały jako organ państwa.

b/ Jurysdykcja terytorialna: obejmuje czyny dokonane na terytorium b. Jugosławii

c/ Jurysdykcja czasowa: czyny dokonane po 1 stycznia 1991 roku

d/ Jurysdykcja przedmiotowa: obejmuje przestępstwa wskazane w statucie.

2/ Międzynarodowy Trybunał Karny

Powstanie Trybunału. Utworzony na podstawie Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998, przyjętego na Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. utworzenia Międzynarodowego Trybunału Karnego (za statutem: 120 państw, 7 przeciw, 21 się wstrzymało; dla wejścia w życie statutu wymagano 60 ratyfikacji – wszedł w życie w 2002 roku; Polska ratyfikowała w 1999,

USA nie ratyfikowały). MTK nie jest organem ONZ, ma niezależną od ONZ osobowość prawną. Działa w sposób stały, ma siedzibę w Hadze.

Jurysdykcja MTK. Jurysdykcja Trybunału obejmuje ludobójstwo, zbrodnie wojenne (nie obejmuje użycia broni chemicznej i biologicznej, jądrowej; użycia min przeciwpiechotnych), zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnię agresji (jurysdykcja w tym zakresie jeszcze nie funkcjonuje wobec braku definicji tej zbrodni). Uruchamianie jurysdykcji Trybunału (tzw. *trigger mechanism*):

1. sprawę może wnieść do prokuratora każde państwo-strona
2. sprawę może wnieść Rada Bezpieczeństwa
3. prokurator może wszcząć postępowanie z urzędu.

W syt. 1 i 3 na jurysdykcję MTK potrzebna jest **zgoda państwa obywatelstwa podejrzanego albo na terytorium którego doszło do zbrodni** (w pkt 2 – zgoda nie musi być wyrażona, ponieważ jest to wiążąca decyzja RB podjęta na podst. Rozdz. VII KNZ)

Przystąpienie państwa do statutu oznacza zgodę na jurysdykcję MTK.

Jurysdykcja Trybunału ma charakter subsydiarny wobec sądów krajowych: postępowanie może być wszczęte jedynie jeśli sądy krajowe nie chcą/nie są w stanie ścigać i ukarać sprawców

II. Dokumenty

1. Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego

(Dz.U. z 2003 roku, nr 78, poz. 708)

Art. 5. 1. Jurysdykcja Trybunału jest ograniczona do najpoważniejszych zbrodni wagi międzynarodowej. Jurysdykcja Trybunału na podstawie niniejszego statutu obejmuje następujące zbrodnie:

- (a) zbrodnię ludobójstwa;
- (b) zbrodnie przeciwko ludzkości;
- (c) zbrodnie wojenne;
- (d) zbrodnię agresji.

2. Trybunał wykonuje jurysdykcję w odniesieniu do zbrodni agresji, gdy tylko zostanie przyjęte postanowienie zgodnie z artykułami 121 i 123 definiujące tę zbrodnię oraz określające warunki wykonywania przez Trybunał jurysdykcji w odniesieniu do tej zbrodni. Powyższe postanowienie powinno być zgodne z odpowiednimi postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

Art. 6. Dla celów niniejszego statutu "ludobójstwo" oznacza którykolwiek z następujących czynów, dokonany z zamiarem zniszczenia w całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej, takich jak:

- (a) zabójstwo członków grupy;
- (b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy;
- (c) rozmyślne stworzenie dla grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie jej całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego;
- (d) stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy;

(e) przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy.

Art. 7. 1. Dla celów niniejszego statutu "zbrodnia przeciwko ludzkości" oznacza którykolwiek z następujących czynów, popełniony w ramach rozległego lub systematycznego, świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej:

- (a) zabójstwo;
- (b) eksterminacja;
- (c) niewolnictwo;
- (d) deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności;
- (e) uwięzienie lub inne dotkliwe pozbawienie wolności fizycznej z naruszeniem podstawowych reguł prawa międzynarodowego;
- (f) tortury;
- (g) zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytutka, wymuszona ciąża, przymusowa sterylizacja oraz jakiegokolwiek inne formy przemocy seksualnej porównywalnej wagi;
- (h) prześladowanie jakiegokolwiek możliwej do zidentyfikowania grupy lub zbiorowości z powodów politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, religijnych, płci (gender) w rozumieniu ustępu 3 lub z innych powodów powszechnie uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w związku z jakimkolwiek czynem, do którego odnosi się niniejszy ustęp, lub z jakiegokolwiek zbrodnią objętą jurysdykcją Trybunału;
- (i) wymuszone zaginięcia osób;
- (j) zbrodnia apartheidu;
- (k) inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze celowo powodujące ogromne cierpienie lub poważne uszkodzenie ciała albo zdrowia psychicznego lub fizycznego.

2. W rozumieniu ustępu 1:

- (a) "atak skierowany przeciwko ludności cywilnej" oznacza sposób działania, polegający na wielokrotnym dopuszczaniu się czynów opisanych w ustępie 1 skierowanych przeciwko ludności cywilnej, podjęty stosownie do lub dla wsparcia polityki państwowej lub organizacyjnej zakładającej dokonanie takiego ataku;
- (b) "eksterminacja" obejmuje celowe stworzenie takich warunków życia, inter alia, pozbawienie dostępu do jedzenia i opieki medycznej, które są obliczone na wyniszczenie części ludności;
- (c) "niewolnictwo" oznacza realizowanie niektórych lub wszystkich uprawnień związanych z prawem własności w stosunku do człowieka oraz obejmuje realizację tych uprawnień w zakresie handlu ludźmi, a w szczególności kobietami i dziećmi;
- (d) "deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności" oznacza zmuszenie ludzi do zmiany ich zgodnego z prawem miejsca zamieszkania połączone z wydaleniem lub innymi przymusowymi działaniami, bez podstawy w prawie międzynarodowym;
- (e) "tortury" oznaczają celowe zadawanie dotkliwego bólu lub cierpienia, fizycznego bądź psychicznego, jakiegokolwiek osobie będącej pod opieką lub pod kontrolą oskarżonego; termin ten nie obejmuje bólu i cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo;

- (f) "wymuszona ciąża" oznacza bezprawne uwięzienie kobiety, której zajście w ciążę nastąpiło na skutek przemocy, z zamiarem wpłynięcia na skład etniczny jakiegokolwiek grupy ludności lub dokonania innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego; niniejsza definicja w żadnym razie nie może być rozumiana jako naruszająca prawo krajowe dotyczące ciąży;
- (g) "prześladowanie" oznacza celowe i dotkliwe, sprzeczne z prawem międzynarodowym, pozbawianie podstawowych praw jakiegokolwiek grupy lub wspólnoty z powodu jej tożsamości;
- (h) "zbrodnia apartheidu" oznacza niehumanitarne działania o charakterze podobnym do opisanych w ustępie 1, dokonane w ramach zinstytucjonalizowanego ustroju ukierunkowanego na systematyczny ucisk oraz przewagę jednej grupy rasowej nad jakąkolwiek inną grupą lub grupami rasowymi oraz dokonane w zamiarze utrzymania tego ustroju;
- (i) "wymuszone zaginięcia osób" oznaczają zatrzymanie, aresztowanie lub porwanie osób przez Państwo lub organizację polityczną lub z ich upoważnienia, przy ich poparciu lub milczącej zgodzie, a następnie odmowę przyznania faktu tego pozbawienia wolności lub odmowę przekazania informacji dotyczących losu i miejsca pobytu tych ludzi, z zamiarem pozbawienia ich ochrony prawnej przez dłuższy okres czasu.

3. Dla celów niniejszego statutu przyjmuje się, że pojęcie "płeć" (gender) odnosi się do dwóch płci: męskiej i żeńskiej w kontekście społecznym. Pojęcie "płeć" (gender) nie ma żadnego innego znaczenia od wskazanego powyżej.

Art. 8 1. Trybunał posiada jurysdykcję w odniesieniu do zbrodni wojennych, w szczególności popełnionych w ramach realizacji planu lub polityki albo kiedy zbrodnie te są popełniane na szeroką skalę.

2. Dla celów niniejszego statutu "zbrodnie wojenne" oznaczają:

- (a) poważne naruszenia Konwencji Genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., mianowicie jakiegokolwiek z wymienionych poniżej działań skierowanych przeciwko ludziom lub dobrom chronionym na podstawie postanowień odpowiedniej Konwencji Genewskiej:
  - (i) zamierzone zabójstwo;
  - (ii) tortury lub nieludzkie traktowanie, w tym eksperymenty biologiczne;
  - (iii) umyślne sprawianie wielkich cierpień albo ciężkich uszkodzeń ciała i zdrowia;
  - (iv) poważne zniszczenia i przywłaszczenia mienia, nieusprawiedliwione koniecznością wojskową i dokonywane bezprawnie i samowolnie;
  - (v) zmuszanie jeńców wojennych lub innych chronionych osób do służby w siłach zbrojnych mocarstwa nieprzyjacielskiego;
  - (vi) umyślne pozbawianie jeńców wojennych lub innych chronionych osób prawa do rzetelnego procesu prowadzonego w normalnym trybie;
  - (vii) bezprawna deportacja lub przesiedlenie albo bezprawne pozbawianie wolności;
  - (viii) branie zakładników;
- (b) inne poważne naruszenia praw i zwyczajów prawa międzynarodowego mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o międzynarodowym charakterze, mianowicie:

- (i) zamierzone kierowanie ataków przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym niebiorącym bezpośredniego udziału w działaniach wojennych;
- (ii) zamierzone kierowanie ataków na obiekty cywilne, czyli obiekty niebędące celami wojskowymi;
- (iii) zamierzone kierowanie ataków na personel, instalacje, materiały, oddziały lub pojazdy związane z pomocą humanitarną lub misjami pokojowymi działającymi w oparciu o Kartę Narodów Zjednoczonych tak długo, jak są one uprawnione do ochrony przysługującej osobom cywilnym i obiektom cywilnym na podstawie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;
- (iv) zamierzone przeprowadzanie ataku ze świadomością, iż atak ten spowoduje przypadkową utratę życia lub zranienie osób cywilnych lub szkodę w obiektach cywilnych, lub rozległą, długotrwałą i poważną szkodę w środowisku naturalnym, które byłyby wyraźnie nadmierne w stosunku do konkretnej, bezpośredniej i całkowitej spodziewanej korzyści wojskowej;
- (v) atakowanie lub bombardowanie, przy użyciu jakichkolwiek środków, bezbronnych miast, wsi, domów mieszkalnych i budowli niebędących celami wojskowymi;
- (vi) zabijanie lub ranienie nieprzyjaciela, który złożywszy broń lub nie mając już środków obrony, zdał się na łaskę;
- (vii) bezpodstawne używanie flagi rozjemczej lub sztandaru, lub oznak wojskowych i munduru nieprzyjaciela, lub Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak również oznak rozróżniających, ustanowionych przez Konwencje Genewskie, skutkujące śmiercią lub poważnym zranieniem osoby;
- (viii) przesiedlanie, bezpośrednio lub pośrednio, przez mocarstwo okupujące części własnej ludności cywilnej na terytorium okupowane lub deportacja albo przesiedlanie całości lub części ludności cywilnej zamieszkałej na terytorium okupowanym w ramach tego terytorium lub poza nie;
- (ix) zamierzone kierowanie ataków na budynki przeznaczone na cele religijne, edukacyjne, artystyczne, naukowe lub charytatywne, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie gromadzeni są ranni i chorzy, pod warunkiem że nie są one celami wojskowymi;
- (x) poddawanie osób, które są pod władzą strony przeciwnej, okaleczeniom fizycznym lub wszelkiego rodzaju eksperymentom medycznym lub naukowym, które nie są usprawiedliwione leczeniem medycznym, stomatologicznym lub szpitalnym tej osoby ani prowadzone w jej interesie, a które powodują śmierć lub poważne zagrożenie zdrowia tej osoby lub osób;
- (xi) podstępne zabijanie lub ranienie osób należących do ludności lub wojsk nieprzyjaciela;
- (xii) ogłaszanie, że nikomu nie będzie darowane życie;
- (xiii) niszczenie lub zagarnianie własności nieprzyjaciela, z wyjątkiem przypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna;
- (xiv) ogłaszanie praw i roszczeń obywateli strony przeciwnej za wygaśnię, zawieszony lub niedopuszczalny do dochodzenia przed sądem;

- (xv) zmuszanie obywateli strony przeciwnej do uczestnictwa w działaniach wojennych skierowanych przeciwko ich krajowi, nawet gdy pozostawali oni w służbie strony wojującej przed rozpoczęciem wojny;
  - (xvi) wydawanie na łup miast lub miejsc, nawet zdobytych szturmem;
  - (xvii) używanie trucizny lub zatrutej broni;
  - (xviii) używanie gazów duszących, trujących lub innych oraz wszelkich podobnych cieczy, materiałów i urządzeń;
  - (xix) stosowanie pocisków, które z łatwością rozszerzają się lub spłaszczają w ciele człowieka, takich jak pociski z twardą łuską, która nie pokrywa w całości rdzenia lub jest ponacinana;
  - (xx) stosowanie broni, pocisków i materiałów oraz sposobów prowadzenia wojny, które z natury rzeczy powodują zbędne szkody lub nadmierne cierpienie lub które ze swej istoty stanowią naruszenie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych, pod warunkiem że taka broń, pociski i materiały, a także sposoby prowadzenia wojny są objęte całkowitym zakazem i są wymienione w aneksie do niniejszego statutu w wyniku poprawki przyjętej zgodnie z odpowiednimi postanowieniami artykułów 121 i 123;
  - (xxi) dopuszczanie się zamachów na godność osobistą, a w szczególności poniżające i upokarzające traktowanie;
  - (xxii) dopuszczanie się zgwałcenia, niewolnictwa seksualnego, przymusowej prostytucji, wymuszonej ciąży w rozumieniu artykułu 7 ustęp 2 (f), przymusowej sterylizacji oraz innych form przemocy seksualnej również stanowiących poważne naruszenie Konwencji Genewskich;
  - (xxiii) używanie osób cywilnych lub innych chronionych osób do ochrania swą obecnością punktów, obszarów lub sił wojskowych przed działaniami wojskowymi;
  - (xxiv) zamierzone kierowanie ataków na budynki, materiały, oddziały medyczne i środki transportu oraz personel używający znaków odróżniających ustanowionych przez Konwencje Genewskie zgodnie z prawem międzynarodowym;
  - (xxv) zamierzone głodzenie osób cywilnych jako metoda prowadzenia działań wojennych poprzez pozbawianie tych osób środków niezbędnych do życia, w tym umyślne pozbawianie racji żywnościowych przewidzianych w Konwencjach Genewskich;
  - (xxvi) wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej piętnastego roku życia do narodowych sił zbrojnych lub faktyczne używanie ich w działaniach zbrojnych;
- (c) w przypadku wybuchu konfliktu zbrojnego niemającego charakteru międzynarodowego, poważne naruszenia artykułu 3, wspólnego dla czterech Konwencji Genewskich, mianowicie następujące czyny popełnione wobec osób niebiorących bezpośredniego udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, którzy złożyli broń, oraz osób wyłączonych z walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu:
- (i) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie i tortury;

- (ii) zamachy na godność osobistą, a w szczególności poniżające i upokarzające traktowanie;
  - (iii) branie zakładników;
  - (iv) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez należycie ukonstytuowany sąd dający gwarancje procesowe powszechnie uznane za niezbędne;
- (d) ustęp 2(c) ma zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego; nie ma więc zastosowania do wewnętrznych zamieszek i napięć, takich jak buntów oraz odizolowane i sporadyczne akty przemocy lub inne działania o podobnym charakterze;
- (e) inne poważne naruszenia praw i zwyczajów w obrębie ustalonych ram prawa międzynarodowego mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego, mianowicie:
- (i) zamierzone kierowanie ataków przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym niebiorącym bezpośredniego udziału w działaniach wojennych;
  - (ii) zamierzone kierowanie ataków na budynki, materiały, oddziały medyczne i środki transportu oraz personel używający znaków odróżniających ustanowionych przez Konwencje Genewskie zgodnie z prawem międzynarodowym;
  - (iii) zamierzone kierowanie ataków na personel, instalacje, materiały, oddziały lub pojazdy związane z pomocą z humanitarną lub misjami pokojowymi działającymi w oparciu o Kartę Narodów Zjednoczonych tak długo, jak są one uprawnione do ochrony przysługującej osobom cywilnym i obiektom cywilnym na podstawie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;
  - (iv) zamierzone kierowanie ataków na budynki przeznaczone na cele religijne, edukacyjne, artystyczne, naukowe lub charytatywne, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie gromadzeni są ranni i chorzy, pod warunkiem że nie są one celami wojskowymi;
  - (v) wydawanie na łup miast lub miejsc, nawet zdobytych szturmem;
  - (vi) dopuszczanie się zgwałcenia, niewolnictwa seksualnego, przymusowej prostytucji, wymuszonej ciąży w rozumieniu artykułu 7 ustęp 2(f), przymusowej sterylizacji oraz innych form przemocy seksualnej również stanowiących poważne naruszenie artykułu 3 wspólnego czterem Konwencjom Genewskim;
  - (vii) wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej piętnastego roku życia do sił zbrojnych lub używanie ich w działaniach zbrojnych;
  - (viii) zarządzanie przesiedleń ludności cywilnej z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, chyba że wymaga tego potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej lub jest to podyktowane koniecznością wojсковą;
  - (ix) podstępne zabijanie lub ranienie walczącego nieprzyjaciela;
  - (x) ogłaszanie, że nikomu nie będzie darowane życie;
  - (xi) poddawanie osób, które są pod władzą strony przeciwnej, okaleczeniom fizycznym lub wszelkiego rodzaju eksperymentom medycznym lub naukowym, które nie są usprawiedliwione leczeniem medycznym,

- stomatologicznym lub szpitalnym tej osoby ani prowadzone w jej interesie, a które powodują śmierć lub poważne zagrożenie zdrowia tej osoby lub osób;
- (xii) niszczenie lub zagarnianie własności nieprzyjaciela, z wyjątkiem przypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna;
- (f) ustęp 2(e) ma zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego; nie ma więc zastosowania do wewnętrznych zamieszek i napięć, takich jak bunt oraz odizolowane i sporadyczne akty przemocy lub inne działania o podobnym charakterze; ma natomiast zastosowanie do konfliktów zbrojnych, mających miejsce na terytorium państwa, gdzie toczy się przedłużający się konflikt zbrojny między władzami państwowymi a zorganizowanymi, zbrojnymi ugrupowaniami lub pomiędzy takimi ugrupowaniami.
3. Żadne z postanowień ustępu 2 (c) i (e) nie wpływa na odpowiedzialność Rządu za utrzymanie lub przywrócenie prawa i porządku w państwie oraz obronę jedności i integralności terytorialnej państwa przy użyciu usprawiedliwionych środków.

2. Karta Narodów Zjednoczonych

(Dz.U. z 1947 r., nr 23, poz. 90 z późn. zmian)

Art. 39. Rada Bezpieczeństwa powinna stwierdzić istnienie wszelkiej okoliczności, zagrażającej pokojowi, zakłócenia pokoju albo aktu agresji, i udzielić zaleceń lub postanowić, jakie środki należy przedsięwziąć zgodnie z artykułami 41 i 42, żeby utrzymać albo przywrócić międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo.

Art. 40. Żeby zapobiec zaostrzeniu sytuacji, Rada Bezpieczeństwa jest władna, zanim udzieli zaleceń albo poweźmie decyzję co do zarządzeń przewidzianych w artykule 39, wezwać strony zainteresowane, żeby zastosowały się do takich środków tymczasowych, jakie ona uzna za konieczne lub pożądane. Te środki tymczasowe nie powinny przesądzać praw, roszczeń albo położenia stron zainteresowanych. Rada Bezpieczeństwa wyciągnie należyte wnioski z niezastosowania się do takich środków tymczasowych.

Art. 41. Rada Bezpieczeństwa jest władna uchwalić, jakie zarządzenia, nie pociągające za sobą użycia siły zbrojnej, powinny być zastosowane, żeby zapewnić skuteczność jej decyzjom, oraz może zwrócić się do członków Narodów Zjednoczonych z żądaniem zastosowania takich zarządzeń. Mogą one polegać na zupełnym lub częściowym przerwaniu stosunków gospodarczych i środków komunikacyjnych, kolejowych, morskich, powietrznych, pocztowych, telegraficznych, radiowych i innych, oraz na zerwaniu stosunków dyplomatycznych.

Art. 42. Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w artykule 41 mogłyby okazać się niewystarczającymi albo już okazały się niewystarczającymi, jest ona władna podjąć taką akcję przy pomocy sił powietrznych, morskich lub lądowych, jaka mogłaby okazać się konieczną do utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Akcja taka może polegać na demonstracjach, blokadzie i innych operacjach sił zbrojnych powietrznych, morskich lub lądowych członków Narodów Zjednoczonych.

3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
(Dz.U. z 1997 r., nr 78 poz. 483 z późn. zm.)

- Art. 42.** 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego.
2. Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.
3. Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.